

SUSANNA ÅKE

ELÄJÄ

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

© Susanna Åke ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2025

Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.

ISBN 978-951-1-44760-3

OTAVA
KIRJAPAINO

Keuruu 2025

*Tämä tarina on fiktiota, seipitettä, mielikuvituksen tuotetta.
Idea perustuu löyhästi väkivaltaiseen konfliktiin, joka
tapahtui lapsuuden kotikaupungissani lokakuussa 1956,
sekä konfliktin jälkeiseen oikeudenkäyntiin. Joillakin tarinan
tapahtumista ja henkilöistä on esikuvansa todellisuudessa.
Olen kuitenkin ottanut vapauden kuvitella kaiken uusiksi.*

1948

HILJA

Varhain aamulla, kun aurinko ei ole vielä noussut, Hilja herää siihen, että Aleksei haukkoo henkeä. Poika on kala kuivalla maalla, suu auki, silmissä kuoleman kauhu. Hilja nostaa pojan maasta, riuhtoo pystyasentoon, ravistaa hartioista, lyö voimalla selkään. Yskänpuuska nousee syvältä keuhkoista, tärisyttää honteloa lasta, kääntää Hiljankin vatsan nurin. Lima irtoaa. Paidan hiha tahrantuu kirkkaaseen vereen.

Kun puuska on ohi, Hilja laskee velton lapsen taljalle makamaan. Laiha keho on tulikuuma, silmien alla sinimustat renkaat, tukka hiestä kostea. Silmät jäävät puoliksi auki, vatsa kohoaa ja laskee raskaan hengityksen tahdissa. Hengitykseen sekoittuu karhea rohiseva ääni.

Ulkona tuulee niin kuin vain keväällä voi. Tuuli tarttuu teltan helmoihin, rapisuttaa kangasta, pitää Hiljan hereillä aamuun asti.

Juuri silloin, kun pitäisi nousta, alkaa sataa. Keitintä on hankala sytyttää, vaatteet ovat märkänä jo ennen kuin päästään liikkeelle, kattilat täynnä vettä, viltit ja kankaat ravassa ja kurassa. Kalle painelee liejussa likaisissa saappaissaan, viskoo tavaroita kärryn kyytiin. Hilja koettaa pysyä miehen perässä, saada äänensä kuuluviin. Se ei ota Hiljan pyyntöä kuuleviin korviinsa.

”Lääkəriin? Sie et taida olla ihan järjissäsi.”

”Kato nyt sitä. Ei se pysy edes pystyssä enää.”

Kalle vilkaisee Alekseita, joka kyyhöttää taivasalla märän viltin suojuissa.

”Mitä sie ajattelit sanoa, jos ne kysyy osoitetta?”

”Mie keksin jotakin.”

”Keksit jotakin?” Kalle naurahtaa, kääntää selkensä Hiljalle, jatkaa nyssyköiden kasaamista kärryn kyytiin. Hilja tietää, että pitäisi ryhtyä työhön, vaieta, antaa asian olla. Sanat karkaavat suupielistä silti.

”Mitä jos se on kuolemaks?”

”Se on yskä.”

”Yskä? Pojalla oli yöllä suu täynnä verta.”

Kalle lopettaa puuhansa, kääntyy kohti Hiljaa.

”Voidaan myö toki jättää Aleksei lääkärin pihaan. Jos tilanne on niin paha”, se heittää samalla, kun solmuttaa setolkkaremmien aisan ympärille. Ei ole ensimmäinen kerta, kun se ehdottaa sel-laista. Pojan unohtamista lastenkodin tai sairaalan pihaan.

”Onko se?” Kalle odottaa Hiljan vastausta.

”Ei.”

”Hyvä.”

Kärryssä Aleksei virkoaa. Tuuli heiluttaa pitkäksi venähtänyttä otsatukkaa, pupillit liikkuvat vikkelästi edestakaisin kun talot, männyt, piha-aidat ja vahtikoirat vilistävät ohitse. Puhe alkaa pulputa, poika tahtoo tietää koirien nimet ja syntytarinat, syyn tai-vaan väriin ja tuulen suuntaan. Kalle vastailee parhaan kykynsä mukaan, keksii juttuja päästään. Aleksei tietää, ettei Kalle puhu totta puolinakaan aikoina. Se nauraa jutuille silti, tahtoo taas uudestaan kuulla tarinan porsaasta, joka karkasi järven yli saareen ja jäi sille tielleen. Hilja kuuntelee kujertavaa naurua. Puristava tunne palleassa hellittää.

He eivät tiedä, mihin ovat menossa, mitä oikeastaan etsivät,

ehkä isoa tilaa tai taloa, sellaista, josta löytyisi heille työtä ja sijaa. Viime viikolla he ovat nukkuneet monta yötä lämpimässä saunan pukuhuoneessa, valjastaneet oman hevosensa vierasta peltoa kyntämään. Kunnes talon isäntä keskellä yötä rynni huutaen sisään, tarttui Kallea rinnuksista, repi ylös levitettävältä laverilta. Se huusi niin lujaa, etteivät he saaneet sanoista selvää. Jotain oli kadonnut, jotain arvokasta. Vaikka he käänsivät taskunsa ympäri, antoivat sen tutkia kuorman ja kärryn, se ei antanut heidän jäädä. He lähtivät yön selkään kirosanojen saattelmana niin kuin monta kertaa aiemmin, pyyhkivät kasvoille pärskyneet sylkipisarat omiin helmoihinsa.

Illalla Aleksein kuume nousee uudestaan. Pulina lakkaa. Poika muuttuu veltoksi ja kieltäytyy juomasta. Hilja makaa valveella sen vieressä, tarkkailee rohisevaa hengitystä, rintakehän painavaa liikettä ylös ja alas. Pojan kurkusta irtoaa vinkuva ääni, otsalla kimaltelevat hikipisarat. Kiihtyneen pulssin voi tuntea matkan päästä.

Aamuyöllä, kun kaikki muut nukkuvat, Hilja tönnii Aleksein hereille. Hän käärii viltin pojan harteille, etsii linttaantuneet kengät tavaravuorien alta ja pujottaa ne veltoihin lapsenjalkoihin. Hän ryömii ulos teltasta, nostaa uneliaan pojan reppuselkään ja kulkee ääneti kohti metsän reunaa.

He vaeltavat ryteikön läpi, tulevat tutun tien laitaan. Hilja tuntee kylkiluut vasten lapaluitaan, tuntee kuumana hehkuvan ihon ja karhean hengityksen. Aleksei painaa pään vasten olkaa. Lähin kylä on kai jossain kilometrien päässä, vastahan he ovat päivällä sen ohittaneet, ei se voi kovinkaan kaukana olla.

Matka taittuu hitaasti. On pysähdyttävä ja korjattava Aleksein asentoa, laskettava lapsi alas ja nostettava kyytiin taas uudestaan. Poika ei paina paljon mitään ja painaa silti liikaa. Se valuu

jokaisella askelella alaspäin, ei pysy selässä eikä jaksa itse ottaa montakaan askelta. Aamun sarastaessa on pysähdyttävä lepäämään, istuttava hetkeksi maantien laitaan.

Paksu sumu roikkuu maanpinnan yläpuolella kuin taivaalta alas valahtanut pilvi. Aurinko kiipeää puiden latvojen korkeudelle, valo siilautuu sumun läpi pehmeänä. Maa on kuurassa, kuura sulaa istujan alla, kastelee ensin hameen ja sitten jo alushousutkin.

He ovat vaeltaneet vasta joitain kilometrejä, kylää ei näy, pelkkää metsää vain, puupeltoa, joka jatkuu loputtomiin. Tällä menolla he tuskin pääsevät perille moneen päivään, matka on sitenkin pidempi kuin Hilja on ajatellut, kulkeminen paljon suunniteltua hitaampaa. Hän ehtii jo katua tekoaan, harkita kääntymistä takaisin, vaikka sekin tuntuu toivottomalta, takaisin on yhtä lailla tuntien matka.

Juuri silloin hän kuulee mutkan takaa räminää. Ruosteinen auton romu kaartaa näkyviin. Pakoputki, joka roikkuu melkein maassa, parkuu armoa. Auto ajaa tienlaidassa istuvan kaksikon ohitse. Ensin näyttää siltä, että se menee menojaan, jatkaa hidastamatta kylän suuntaan. Pienen matkan päässä se jarruttaa sitenkin, seisahtuu keskelle kaistaa. Ovi kuskin puolelta avautuu ja ulos astuu siistiin takkiin pukeutunut mies. Mies heiluttaa Hiljalle ja Alekseille, kutsuu heitä luokseen.

Hilja tietää, ettei pitäisi puhua kenellekään, ettei pitäisi luottaa, eikä ainakaan nousta vieraaseen kyytiin. Koska muutakaan ei voi, hän nostaa Alekseihin syliin ja menee silti.

Sairaalan siniharmaissa lakanoissa, löysässä nukkaisessa pyjamassa Aleksei miltei katoaa lakanoiden väliin. Peiton alla olema-
ton kohouma, pieni linnunluinen mytty. Pöydällä lojuu maljoja verisiä ysköksiä varten. Neula puhkoo kämmenselän ihon, kirkas neste tipahtelee pisaroina suoneen letkua pitkin.

Tuberkuloosi. Hilja pureskelee sanaa, jonka hän on oppinut yhdistämään kuolemaan. Keuhkokuvassa on näkynyt oikealla ylhäällä varjostuma. Tuon varjostuman takia heidät on eristetty muista, sen vuoksi he ovat saaneet oman huoneen käytävän perältä. Hoitaja katsoo heitä pitkään, kun se tuo nipun papereita kirjoitettavaksi. Se ojentaa Hiljalle kynän ja jää sängyn viereen odottamaan. Paperilla kirjaimet uivat toistensa sisään, kadottavat ääriviivat, muuttuvat musteläiskiksi. Hilja erottaa läiskien välistä tyhjän tilan, vaakasuoran viivan, jonka päälle kirjaimet kai pitäisi piirtää.

Hoitaja huomaa hämmennyksen ja koettaa auttaa.

”Pojan nimi tulee siihen ekalle riville. Syntymäaika toiselle.”

Hilja pitää kynän terää paperia vasten, mutta ei saa merkkiäkään aikaiseksi. Omat merkkinsä hän vielä osaisi, mutta Alekseine kirjaimia hän ei muista, ei hän ole niitä koskaan mihinkään tarvinnut. Kynä vetää paperiin haparoivan pystysuoran viivan, ehkä jotenkin näin.

”Jos minä autan.” Hoitaja sieppaa paperin ja kynän Hiljalta. Hilja lausuu Alekseine nimen ja syntymävuoden, mutta kuukautta ja päivää hän ei saa mieleensä. Hän epäröi liian kauan, tajuaa valehdella vasta, kun on liian myöhäistä. Hoitaja ristii jalkaansa ja kallistaa päätään, mutta vain vähän. Hilja voi melkein kuulla, kuinka sen mielessä kuviot lokahtelevat kohdilleen.

”Mitäs koulua sinä käyt?” hoitaja kääntyy Alekseine puoleen. Aleksei pitää suunsa visusti supussa, kääntää katseensa Hiljaan, anoo apua silmillään. Poika tietää, että nyt pitäisi valehdella, mutta suusta ei tule ulos mitään, ei koskaan silloin kun täytyisi. Hoitaja nyökkää, piirtää monta peräkkäistä merkkiä paperiin, antaa kynän liikkuu, suhata edestakaisin niin kuin ei miettisi ollenkaan, niin kuin kirjoittaminen ei tuottaisi lainkaan vaivaa. Sitten se nostaa katseensa lomakkeesta ja kysyy, onko kummallakaan nälkä.

Ensin kaikki menee hyvin. Hoitaja puhelee iloisesti, tuo keittoa Hiljallekin. Aluksi Hilja kieltäytyy, sanoo, ettei tarvitse, että on juuri syönyt. Mutta kun höyryävä lihasoppalautanen kannetaan nenän eteen, hän lusikoi sen nopeasti tyhjäksi, eikä vastusta yhtään kun hoitaja tarjoutuu tuomaan vielä toisenkin. Alekseine lautanen lojuu koskemattomana pöydällä koko illan. Salaa Hilja noukkii parhaat lihapalat kylmentyneen liemen seasta.

Aleksei nukkuu ohutta unta, herää välillä rykimään verta yskösmäljaan. Hilja tuijottaa kirkkaita tippoja, jotka putoavat pussista letkuun, nestettä, joka kulkee pientä läpinäkyvää putkea pitkin pojan ihon alle, kuvittelee sen liikkeitä verisuonen sisällä.

Ulkona ikkunan takana alkaa sataa räntää. Suuret märät hiutaleet liimaantuvat ikkunalasiin. Sisällä huoneessa lämpö painaa Hiljan jäseniä, pakottaa sulkemaan silmät, antamaan periksi. Uni on syvä pehmeä kuoppa, johon on helppo tipahtaa. Hilja nukkuu istualtaan, poski vasten sängyn reunaa, nukkuu aamuun saakka.

Aamupäivällä ne tulevat. Hilja havahtuu puheensorinaan suljetun oven takana. Hoitaja ilmestyy oviaukkoon lääkärin ja uuden, silmälasipäisen naisen kanssa. Tätä naista Hilja ei ole vielä nähnyt, mutta hän tietää heti, mikä se on. Se katsoo Hiljaa ja Alekseita paksujen lasiensa takaa, katsoo niin kuin ei muka katsoisi, hymyilee juuri sitä hymyä. Silmälasipäinen ja lääkäri vaihtavat katseita, juuri sellaisia katseita, juuri sillä tavalla.

Myöhemmin Hilja kuulee, kuinka kolmikko kuiskii kauempana käytävässä. Sanoista ei saa selvää, mutta on helppo arvata, mistä ne puhuvat.

Viereisessä huoneessa pieni lapsi itkee lohduttomasti myöhään yöhön. Hoitajien askelet kaikuvat tyhjällä käytävillä, rako oven välissä piirtää pitkän valojuovan pimeään huoneen lattiaan. Aleksei kuorsaa hiljaa, ynistee unen läpi. Yskänkohtaukset ovat hetkeksi tauonneet.

Hilja miettii kaikkia niitä puheluita, jotka ne ovat jo ehtineet soittaa, aamua, joka tulee aivan liian pian. Autoa, joka kohta jo seisoo kynnyksen edessä odottamassa.

Puoli kahdelta sairaala viimein hiljenee. Viereisessä huoneessa nukutaan, itku lakkaa, kenenkään kengät eivät kopise käytävän kivilattialla.

Hilja tönnii Alekseita hereille, mutta poika ei pukahdakaan.

”Aleksi”, Hilja puhuu niin pienellä äänellä kuin osaa. Hän työntää kätensä kapean selän alle lapaluiden väliin, nostaa pojan väkisin istuvaan asentoon. ”Aleksi, herää.”

Aleksi raottaa silmiään, mutta sulkee ne heti uudestaan. Raajat ovat veltot, jalat toivottomat seistä. Pää putoaa niskan mukana kohti rintaa.

”Aleksi herää. Mennään.”

Aleksi kitisee unta ja kipua, ei tahtoisi pois peiton alta lämpimästä. Silmät painuvat väkisin kiinni.

”Aleksi herää. On mentävä. Ne on tulossa jo. Ne on kohta täällä”, Hilja yrittää. Aleksi raottaa silmiään vain hieman. Se ei tahdo edes yrittää nousta.

Hilja tarttuu kanyyliin, nykäisee sen rivakasti irti kämmenselästä. Poika herää vihlaisuun, parkaisee lujaa. Hilja painaa kätensä sen suulle, katkaisee huudolta siivet. Aleksin silmät ovat nyt kokonaan auki ja vettä täynnä. Kämmenselästä pulppuaa verta, sitä tihkuu lakanalle ja pyjaman rinnukselle. Hilja repii lakanan reunasta suikaleen, kieputtaa sen kolme kertaa kämmenen ympäri. Ei se voi kovin kauan noin rajusti vuotaa, varmasti se umpeutuu nopeasti.

”Mennään.” Hän hoputtaa.

Poika anoo armoa, edes hetki, edes tunti tai kaksi. Hilja käskää sitä olemaan vaiti, nielemään itkun, etteivät ne kuule.

”Jos jäädään aamuun, ne tulee ja vie.”

”Ketekä ne?”

”Ne.”

Hilja nykii Alekseita ylös sängyn pohjalta. Poika ei kuuntele, se tuhertaa itkua, se ei halua, sitä väsyttää ja palelee. Jalat eivät tahtoisi kantaa, niistä on kaikki voima kadonnut peiton alle, sängyn lämpöön ja pehmeeseen.

Hilja kuulee puhetta toisesta huoneesta, askeleiden kopinan käytävässä, kuiskauksia, saranan narinaa, lisää askeleita ja oven kolauksen. Ne ovat täällä jo, varmasti ovat. Aleksei nyyhkyttää. Hiljan silmissä pimenee. Hän mojauttaa poikaa avokämmenellä poskelle. Lämäys kaikuu kolkossa huoneessa. Aleksei katsoo Hiljaa säikähtänein silmin, vetää suunsa viivaksi ja vaikenee vihdoin.

Lämpötila on painunut pakkasen puolelle, päivällä sulanut sohjo muuttunut jäisiksi polanteiksi. Sairaalan portaat ovat liukkaat. Lunta tihuttaa vieläkin. Hiutaleet tarttuvat hiuksiin ja sairaalan peittoon, joka roikkuu Hiljan kainalossa. Täkin kulma viistää maata, kun he kulkevat pihamaan poikki, piirtää lumeen oudon eläimen jäljen.

Hilja käskee Alekseini juosta, ihan vähän vain, metsän reunaan asti. Sitten voidaan jo hidastaa, jatkaa loppumatka kävellen. Voidaan levätäkin, tehdään peitosta ja vaatteista peti puun juureen ja nukutaan.

Aleksei hytisee ohuessa takissaan, hampaat kalisevat toisiaan vasten. Metsän laidassa yskänkohtaus tulee. Se nousee vyörynä keuhkojen pohjalta nieluun, järjestyttää Alekseini rintaa. Hetken Hilja harkitsee kääntymistä takaisin. Ehkä sittenkin vielä lämmintä sänkyä, ehkä sittenkin lisää nestettä, joka kulkee ihon alla verisuonten sisällä. Ehkä sittenkin, tulkoon mitä vain. Ehkä Kalle on ollut oikeassa kaiken aikaa. Ehkä hänen sittenkin pitäisi jättää poika sairaalaan ja jatkaa itse matkaa. Antaa niiden viedä lapsi

sinne jonnekin, missä se saisi ruokaa ja ehjät kengät, pääsisi joka iltä lämpimään sänkyyn nukkumaan.

Mutta yskänkohtaus menee menojaan. Lumelle pojan eteen ei enää tule verta, lumi on räiskittynäkin puhtaan valkeaa.

Poika on paranemaan päin, varmasti on. Se tokenee kyllä, se on vahva ja parempi sen on sittenkin vapaana. Hilja riisuu takkinsa ja käärii sen Alekseihin ympärille. He lepäävät kuusen oksien alla kunnes valoa on sen verran, että matkaa voi jatkaa.

Vasta myöhään seuraavana iltana Hilja ja Aleksi löytävät Kallen. Aamulla telttoja puretaan taas. On aika liikkua, suunnata hetkeksi sinne, missä ovat suurimmat talot, niille seuduille, missä kevätkylvöt ovat alkamassa, missä varmasti tarvitaan väkeä pelloille maata kääntämään, Kalle on miettinyt suunnitelman valmiiksi heidän puolestaan. Hilja on matkasta vielä väsynyt, jalat kävelemisestä kipeät, isovarpaan kylkeen on kasvanut valtava vesikello. Lantionpohjassa tykyttää tuttu kipu. Hän on alkanut vuotaa yöllä, vasta vähäistä tuhrua, mutta kohta jo vuolaampaa. Sellaista vuotoa on vaikea tilkitä. Rättejä ei ole tarpeeksi, niitä pitäisi pestä ja keittää ja kuivattaa, matkan aikana se on hankalaa, tahriintuneita on kulkiessa vaikea piilottaa ja jos helmoihin tulee läikkiä niitä on mahdotonta kätkeä. Parempi olisi jäädä, pysyä aloillaan, antaa Alekseinkin vielä levätä ja toipua. Sellaisesta ei tietenkään sovi puhua, eikä se olisi turvallisakaan, ei nyt, kun heitä varmasti seurataan.

Hilja kerää kattiloita maasta mustuneen nuotiopohjan ympäriltä, väistelee Kallea, joka paiskoo säkkejä kyytiin, kieltäytyy katsomasta silmiin. Hiljan huulella on ruhje ja poskea kirvelee. Hänen on täytynyt myöntää, että hän erehtyi, saattoi itsensä ja pojan vaaraan. Kalle oli tälläkin kertaa oikeassa, olisi pitänyt kuunnella ja uskoa.

Kalpea Aleksei istuu tavarakasan päällä, sairaalan peitto har-teillaan. Poika siristelee silmiään kirkkaassa kevätauringon valossa, näyttää siltä kuin voisi hetkenä minä hyvänsä lähteä tuu-len mukaan. Kasvot ovat väriä vailla, raajat veltot ja voimattomat, likainen lakananriekale kämmenen ympärillä. Mutta silmissä on jo uutta eloa, katseessa tuttua valppautta.

Ehkä poika tokenee. Ehkä kirkas neste jäi verisuonien sisään kiertämään, ehkä se sulattaa varjostuman oikeasta keuhkosta.

Hilja nostaa kattilat maasta, kun hän kuulee lähestyvän auton ääneen. Hän kohottaa katseensa, kiipeää kuorman päälle tähystä-mään. Ääni tulee lähemmäs ja sitten hän näkee sen.

Murkan takaa, kuoppaista hiekkatietä pitkin köröttelee leiriä kohti musta auto, jonka konepellissä on poliisin tunnus.

Jossain käytävällä, oven ulkopuolella kello raksuttaa. Kuulustelu-huoneessa on niin hiljaista, että jokaisen sekunnin voi kuulla. Minuutin voi mitata, mutta tunnit katoavat, niistä ei saa kiinni. Huoneessa ei ole ikkunaa, ei minkäänlaista kurkistusaukkoa ulkomaailmaan. On mahdotonta sanoa, montako tuntia on jo kulunut, onko nyt ilta vai vielä päivä vai jo seuraava aamu tai yö.

Poliisi on poistunut huoneesta monta kertaa, se on viipynyt muualla pitkään ja palannut taas takaisin. Se on istunut hyvän tovin pöydän toisella puolella sanomatta sanaakaan, tuijotellut papereitaan, naputellut kynän kärjellä pöydän pintaa. Hilja ei tiedä missä ovat muut. Missä on Aleksei. Pian poliisi kertoo, ettei Aleksei ole Hiljan murhe enää, lastensuojelulautakunta huoleh-tii pojan asioista tästä eteenpäin. Ehkä on parempi niin, ainakin poika saa lisää lääkettä ja pääsee lämpimään lepäämään. Kai hänen olisi pitänyt itse tajuta antaa poika niille jo kauan sitten. Silloin Aleksei ei olisi koskaan edes sairastunut tai jos olisikin, ne olisivat vieneet hänet heti lääkäriin. Keuhkot eivät olisi ehtineet mustua.

”Sie olet varmasti tästä tietoinen”, poliisi puhuu. Se nostaa katseensa paperista, siirtää asiakirjan pöydälle Hiljan nenän eteen. Hilja tuijottaa sitä niin kuin ymmärtäisi, vaikka kirjaimet ovat pelkkää merkityksetöntä sotkua. Poliisi selvästi tietää, ettei Hilja osaa lukea, antaa hänen silti kiemurrella aikansa. Lopulta se nappaa paperin takaisin itselleen ja lukee ääneen:

”Työhön kykenevä henkilö, joka toimeettomana, riittäviä elatusvaroja vailla kuljeksii paikkakunnalta toiselle tai sellainen työhön kykenevä henkilö, jolla on tapana vieroksua työtä tai henkilö, jolla on tapana kerjätä tai käyttää toista kerjuuseen taikka sallia, että hänen hoidossaan oleva kahdeksaatoista vuotta nuorempi henkilö kerjää, on autettava vapautumaan epäedullisesta ympäristöstä sekä hankkimaan itselleen sopiva asunto ja työpaikka.”

Poliisi nostaa katseensa paperista.

”Varmaan senkin jo tiität, että koulupakko koskee kaikkia yli seitsemänvuotiaita?”

Hilja nyökkää. Tekisi mieli kääntää kasvot toiseen suuntaan, mutta huoneessa ei ole mitään mitä katsoa, ei mitään, mihin silmät voisi naulita.

”Siulla ei kuitenkaan ole vakituista osoitetta”, poliisi jatkaa. ”Eikä poika käy koulua. Olet jo monta kertaa aikaisemminkin oleskellut usealla paikkakunnalla ilman asuntoa ja asumislupaa. Kerjännyt ja kaupustellut.”

”Mie en ole kerjännyt.”

Poliisin kasvoilla häivähtää hymyn tapainen.

”Kiistätkö?”

Hilja pudistaa päätään, painaa katseensa varpaisiin. Poliisi rapistelee taas papereitaan, etsii merkityksetöntä lomaketta pak-susta merkityksettömien lomakkeiden pinosta. Paperin kanssa se marssii ovesta ulos käytävälle, jättää Hiljan odottamaan.

Nälkä kaivaa vatsan pohjaa, kurina kaikuu tyhjässä huoneessa. Hilja tuntee veren pulpahtelevan sisuksistaan. Rätistä ei ole enää hyötyä, hame tuntuu märältä, kangas liimaantuu tuoliin.

Poliisi viiippy kauan. Hilja ehtii nukahtaa. Hän torkkuu istualtaan, poski vasten pöydän pintaa, herää saranan narinaan. Poliisi on siinä taas. Se tuo hänelle yhden lomakkeen lisää, paperin, jota se kutsuu valvontakirjaksi. Se sanoo, ettei sitä tarvita vielä.

”Ei viiiiellä”, se toistaa ja korostaa sanaa, venyttää sitä oikein. Tämä on vasta varoitus, mutta jos Hilja kiertää ja kerjää, jos hän vielä kerrankin joutuu vaikeuksiin, hänet voidaan määrätä irtolaisvalvonnan alaisuuteen, hänet voidaan nopeastikin lähettää työsiirtolaan.

Hilja hypistelee paperia käsissään, koettaa ymmärtää, mitä poliisi on juuri sanonut.

”Sosiaalitarkkaaja pyysi päästä juttusille”, se jatkaa. ”Laskenko sisään?”

”Täh?”

”Se auttaa käytännön asioissa nyt alkuun.”

Käytävällä kello nakuttaa. Poliisi odottaa vastausta.

”Niin, että saako se tulla?”

”Kuka?”

”Sosiaalitarkkaaja.”

”Saa. Saa tulla.”

Poliisi niputtaa paperinsa siistiin pinoon. Se näyttää siltä, että sillä on jo kiire seuraavaan paikkaan.

”Mie pyydän sisään”, se sanoo.

Sosiaalitarkkaaja, pienikokoinen nainen, jolla on saaliseläimen katse, lupaa ottaa kaiken hoitaakseen. Se jaarittelee palaamisesta alkuperäiseen sijoituskuntaan, sanoo, että Hilja on ansainnut pysyvän työn, kodin ja säännöllisen elämän kuten kuka tahansa.

Hiljan on vakuutettava nainen siitä, etteivät he ole kodittomia, että heillä on paikka minne mennä.

Kolme päivää myöhemmin Hilja ja Kalle seisovat jälleen Kielon, Hiljan sisikon pienessä mökissä, siellä mistä he ovat kerran jo lähteneet. Kallen vasen silmä sinertää yhä poliisikuulustelun jäljiltä, ilkeän näköinen vekki poskiluun päällä on alkanut kuroutua umpeen. Ruhjeista ei sovi kysyä, niitä ei sovi katsoa liian pitkään, ettei Kalle kimpaannu, täytyy olla kuin niitä ei huomasikaan.

Kylä, jossa Kielo asuu, sijaitsee kymmenen kilometrin päässä vähän suuremmasta kauppalasta. Joki virtaa kylän poikki, halkaisee sen. Joen mutkassa virta muuttuu vuolaaksi, vesi painuu uomaan, vyöryy koskeen ja törmää patoon, jonka tehtaan väki on rakentanut koskeen jo viime vuosisadalla. Veden voima työntää rattaat liikkeelle, se myllyttää sähköä voimalaan ja paperitehtaan, jonka korkeat piiput puskevat savua kylän ylle vuorokauden jokaisena tuntina.

Yhtäkään maatilaa kylässä ei ole, ei ainuttakaan peltoa tai laidunta. Pihat ovat pieniä, talot rakennettu vierieen, kasvimaat länttejä tontin perällä vajan ja huussin välissä. Kylätien varteen on ripoteltu pankki, kauppa ja leipomo. Kylätien päässä seisoo työväentalo, toisessa päässä vanha, pieneksi käynyt kansakoulu. Metsän laitaan raivataan jo tonttia uudelle ja suuremmalle.

Vaikka kylä on pieni, se ei nuku koskaan. Koneita ei sammuteta milloinkaan. Työläiset urakoivat kolmessa vuorossa, jonkun on oltava töissä koko ajan, aina joku on menossa tai tulossa.

Aamusella Hilja astuu mökin hämärästä natisevalle kuistille. Pihanurmea peittää hento kaste, tontin laidalla rastaat tonkivat matoja märästä mullasta. Paljaan koivikon takana piippu työntää taivaalle savua, tuuli tuo tehtaan suunnasta kitkerän rikin katkun.

Hilja kaivaa sätkäpussin ja paperin taskustaan, pyöräyttää sormien välissä kääryleen ja sytyttää. Aamun ensimmäiset sauhut tuntuvat varpaissa asti. Leuka pehmenee, sormenpäissä kihisee, raukeus valahtaa raajoihin. Puruja varisee suuhun, ne tarraavat kieleen eivätkä irtoa vaikka kuinka syleksii.

Kauempana kylätiellä pystykorva räksyttää jokaista ohikulkijaa. Riimun päässä se säntäilee tontin laidasta toiseen, vilauttelee hampaitaan pitkälle ja laihalle miehelle, joka polkee kylän suunnasta ruosteisella polkupyörällä. Ketjut vinisevät, sora rohiisee renkaan alla kun mies kaartaa pihaan ja kaataa pyöränsä kuis-tin eteen.

”Kai se kotona on?” mies kysyy, mutta ei jää odottamaan vastausta. Hilja väistää sitä, kun se loikkii raput ylös, koputtaa oveen ja käy sisään ennen kuin mökistä ehtii kuulua minkäänlaista vastausta.

Vain joitakin minuutteja myöhemmin, kun Hilja on polttanut tupakkansa loppuun ja käärinyt heti perään toisen, mies luikkii ulos ovesta paperipussi kainalossaan. Mies heittää pussin pyörän koriin ja kääntää eturenkaan kohti kylää. Kielo astelee kuistille, työntää setelitukon piiloon hameen vyötärön alle. Se istahtaa Hiljan viereen rappusille, pyytää tupakkapussia ja ryhtyy rivakasti rullaamaan sätkää itselleen.

Kielon ei tarvitse selittää mitä on tekeillä. Hilja tietää kyllä.

”Valtion viinaa se on, jos sitä mietit. Ei ole kotipolttoista”, se sanoo kuitenkin. Sormet käyvät näppärään. Se sujauttaa valmiin pötkön korvan taakse ja ryhtyy väsäämään kysymättä vielä toista.

”No. Älä tuijota siinä”, se äyskäisee. ”Ei täällä meille muuta-kaan työtä ole.”

Kielo nostaa tupakan huulilleen, siirtelee sitä hetken suupielestä toiseen. Puruja varisee löysän kääryleen välistä portaille.

”Mitä sie itse meinasit? Elääksesi?” se kysyy.

”En tiedä vielä”, Hilja vastaa. ”Myyn pitsejä. Ja povaan.”

”Täköläisille?”

”Niin.”

Kielo pudistaa päätään.

”Nämä täällä ei välitä ennustuksista. Ovat niin moderneja ihmisiä”, se vastaa.

”Eikö modernit ihmiset tahdo tietää, mitä on tulossa?” Hilja kysyy.

”Modernit tietää tulevaisuudesta jo sen mitä tarvitsee”, Kielo sanoo. ”Ovat ihan itse miettineet kaiken valmiiksi.”

ELINA

Junalaiturilla he halaavat. Pitkään, mutta niin kuin ystävät tai niin kuin isä halaa lastaan tai veli siskoaan. Ja kun Elina halauksen päätteeksi työntää sormensa Martin hikisten hiusten sekaan, Martti tarttuu häntä ranteesta ja siirtää käden pois.

Konduktööri kulkee laituria edestakaisin, tekee selväksi sen, että nyt viimeistään olisi jo aika nousta junaan. Elina jaksaa toivoa, että Martti vielä ovensuussa kääntyisi ja katsoisi kohti, mutta hän näkee vain tutun niskan ja hatun lierin ja takin selkämysten ennen kuin Martti katoaa kokonaan.

Hän seisoo laiturilla yhtä kauan kuin junakin, odottaa, että Martti vielä näyttäytyisi, ilmestyisi ikkunan taakse kunhan vain on saanut takkinsa riisuttua, nostettua laukkunsa matkatavara-hyllylle. Että se tahtoisi kuitenkin vaikka edes vilkaista vaimoan vielä ennen pitkää eroa.

Konduktööri sulkee oven ja puhalttaa pilliin. Laiturilla koppalakkinen viittooo tärkeänä käsimerkkejään. Juna puhalttaa kuin väsynyt vanha mies ja notkahtaa raskaasti liikkeelle. Suoran päässä se kiihdyttää ja katoaa kokonaan näkyvistä.

Elina käy asema-aulan penkille istumaan. Saattajat kulkevat ovista, kopisuttavat kenkiään kovalla kivilattialla, katoavat yksi toisensa jälkeen kunnes aula on tyhjä ja Elina on yksin. Vain hän, puupenkki ja vetoisa kaikuva halli, seinällä armotta nakuttava kello, joka kertoo, että pitäisi mennä jo.

Hän myöhästyy ensimmäisestä lähtevästä linja-autosta tahallaan, päättää kertoa Rauhalle, että ei ehtinyt vaikka juoksi. Se on harmiton pieni valhe, jolla hän ostaa itselleen hetken aikaa. Juuri nyt on hyvä olla niin, ettei kukaan katso eikä kysy, ettei kukaan vaadi vastaamaan.

Bussissa matkalla kotiin, hän ajattelee sitä, vaikka koettaa olla ajattelematta. Entä jos hän olisi lähtenyt eikä Martti. Jos hän olisi noussut junaan ja jättänyt Martin kotiin lasten kanssa. Hän tietää, ettei sitä ole sopivaa edes miettiä. Hän ei koskaan voi ymmärtää miltä sellainen tuntuu.

Sodan kuvat silmäluomien alla.

”Se meni sitten?” Rauha sanoo, kun se jo ulko-ovella työntää taukoamatta jokeltavan Eevan Elinan syliin. Tytön poskilla valuva räkä tarttuu paidan etumukseen, kun se painaa kasvonsa vasten rintaa.

”Meni”, Elina vastaa.

”Hyvä. Hyvä, että meni.”

Rauha keittää Elinalle kahvia hänen omassa keittonurkkauksessaan, oikeaa kahvia eikä mitään korviketta, löytää etsimättä jauheen ja lusikat ja kupit. Eeva istuu sylissä, poimii pöydältä tyytyväisenä murusia suuhunsa. Pannu viheltää kotoisasti. Kiehuva vesi huurruttaa ikkunat.

”Kai sie tiedät, että voit aina pyytää?” Rauha sanoo, kun se nostaa pannun pöytään.

”Tiedän”, Elina vastaa.

”Vaikka keskellä yötä. Muistathan?”

”Muistan.”

”Mie olen tosissani. Tule vaikka yöllä, jos siltä tuntuu.”

Kahvin jälkeen Rauha katoaa naapurisiin. Kasarmin seinät ovat niin ohuet, että Elina kuulee sen ja Anteron puheen aivan selvästi.

Hän painaa korvansa vasten halkeilevaa rappaista, erottaa Aar-
nen ja Ainon ja Kaukonkin. Siellä ne ovat, omassa asunnossaan,
Rauha ja Antero yhdessä kolmen lapsensa kanssa. Saman katon
alla, silti etäällä. Hän yksin hellahuoneessaan.

Ilta on levoton, ulkona sataa tihuttaa, talon nurkat muuttu-
vat kosteiksi, lapset pyörivät jaloissa, törmäilevät Elinaan ja toi-
siinsa. Elina kommentaa kakarat aikaisin sänkyyn vain siksi, että on
vaikea sietää niiden äänekästä olemassaoloa. Eeva parkuu epärei-
lua kohtalooaan tovin, nukahtaa omaan itkuunsa, niiskuttaa unis-
saan. Lauri pyörii hereillä vielä sittenkin, kun väsymys vie Eli-
nasta voiton.

Vielä horroksen tuolle puolen hän kuulee naapurista sängyn
nitkeen, korvaan kuiskitut sanat ja tyynyyn tukahdutetut huo-
kaukset.

Seuraavan päivänä Rauha ottaa lapset luokseen, kun Elinan on
mentävä iltavuoroon. Työväennaiset ovat jo neuvotelleet patruu-
nan kanssa lastentarhasta, sellainen täytyisi rakentaa, liian monissa
perheissä kakarat viettävät pitkiä aikoja keskenään, isommat vah-
tivat pienempiä. Johtaja on luvannut rahaa tarvikkeisiin, valtuut-
tanut tehtaan rakennusinsinöörin tekemään piirustukset.

Päivä on harmaa, mutta lämmin, kun Elina kävelee kasarmilta
tehtaalle, paljon lämpimämpi kuin hän on osannut odottaa. Sade
on lakannut, kostea ilma tuoksuu toiselta kuin vielä eilen. Koi-
vun silmut ovat muutamassa päivässä roihahtaneet lehdiksi.

Elina näkee kommunistit jo kaukaa, ne seisovat tänäänkin
vahdissa tehdassaareen vievällä sillalla, Ulla, Anselmi ja joku kol-
mas, jota Elina ei tunnista. Sillan päässä Ulla asettuu seisomaan
hänen eteensä, pysäyttää hänet.

”Oletko sie kuullut, että huomenna pannaan tehdas seiso-
maan?” se kysyy.

”Ei nyt”, Elina vastaa. Hän koettaa väistää Ullaa, kulkea sivusta, mutta Ulla ei laske häntä menemään, vaan asettuu reitille uudestaan.

”Seitsemältä aamulla pidetään lakkokokous autokorjaamon pihassa”, se jatkaa.

”Selvä”, Elina vastaa.

”Aiotko tulla?”

”En.”

”Ootko lukenut uutisia?” Ullasta näkee, ettei se aio luovuttaa. ”Pääministeri pelkää työläisten vaikutusvaltaa niin paljon, että se erotti jo sisäministerin. Nyt jos koskaan kannattaa vähän kiinnostua.”

”Minun on mentävä töihin”, Elina vastaa, livahtaa Ullan selän taakse ja kiristää tahtia.

”Aamulla kello seitsemän. Autokorjaamon edessä”, Ulla huu-
taa perään. ”Meillä on yllättävä vieras.”

Elina leimaa korttinsa tehtaan portilla, vaihtaa naisten pukuhuoneessa työhaalarin päälleen. Mirja istuu penkillä hajareisin, se on päässyt aamuvuorosta, mutta ei näytä lainkaan siltä, että aikoisu luopua työvaatteistaan.

”Ne puuhaa vallankumousta”, se sanoo ja siirtää tupakan suupielestä toiseen. Sillä on outo tapa pureskella röökiä ja liikutella sitä hampaiden välissä ilman, että se edes sytyttää sitä palamaan.

”Ei kai sentään?” Elina vastaa.

”Sellaista huhutaan. Sen takia Paasikivi erotti Leinon. Tuli kiire saada sisäministerin salkku pois kommunistilta. Että saadaan poliisivoimat pois niiden hallinnasta.”

”Mie en usko, että Ullasta ja Anselmista olisi vallankumousta johtamaan”, Elina naurahtaa.

”Ei niistä olekaan”, Mirja vastaa. ”Mutta muista kommunisteista voi olla. Tšekkoslovakiassa tekivät sen jo. Koko maa on nyt kommunistien hallinnassa. Niin voi käydä täälläkin.”